A vidéki hálózatok tevékenysége az Európai Unióban, kételyek és esélyek

FEHÉR ISTVÁN – KUJÁNI KATALIN OLGA

Kulcsszavak: Európai Vidékfejlesztési Hálózat, vidékfejlesztés, Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat, értékelés.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A tagállamok cselekvési tervét és a felállított struktúrákat áttekintve megállapítható, hogy főleg azok az államok tudtak eredményes intézményrendszert kialakítani 2008 óta, akiknek önkéntesen hálózatba szerveződő csoportjai már korábban is működtek.

Számos tagállamban a hálózati koordináló feladatok ellátását külön kompetenciának tekintik, és speciális képzést indítanak a szakemberek felkészítésére. A képzett animátorok kulcsszereplői a hálózatok működtetésének. Feladatuk, hogy szervezői tevékenységük révén aktivizálják a hálózatok szereplőit, aktualizálják, mozgósítsák a már kialakult partneri kapcsolatokat, szervezzék a hálózaton belüli és kívüli tapasztalatcseréket, rendszeresen informálják a nemzeti és uniós szintű projektekről, rendeletmódosításokról a helyi szintű szereplőket, összehangolják a helyi szereplők munkáját, helyet biztosítsanak a hálózati tagoknak a közös gondolkodásra és a közös munkára, a HACS-okat folyamatosan informálják a fent említettekről és az új módszerekről, tanulmányokról. A felsorolt feladatokra olyan embereket választanak ki, akik az ehhez szükséges tudást felnőttoktatás során elsajátították és rendelkeznek azokkal a készségekkel, amelyek szükségesek a több száz vagy akár több ezer ember közötti kommunikációjához és szervezéséhez. Általában több szinten neveznek ki animátorokat, hogy a kisebb csoportok kialakításával megkönnyítsék a munkafolyamatokat és az adott témakörért, csoportért felelős személy bevonásával koordinálják a hálózat résztvevőit.

Azokban a tagállamokban, ahol az önszerveződési készség alacsony, és felülről irányított „hálózatosodást" kellett végrehajtani, ott a cselekvési tervek eredményessége is alacsonyabb. Sok esetben a vidékfejlesztési programok kommunikálása nem jut el a célszemélyekhez, a kedvezményezettekhez, vagyis a hálózatok legalsóbb szintjére. Ez a probléma gyengítheti a legérintettebb csoportok motivációját a hálózatépítésben.

A hálózatok 2008–2010 közötti periódusának eredményessége jól mérhető különböző indikátorokkal. Ezek az indikátorok a hálózatban aktívan részt vevők száma, az eredményes vidékfejlesztési projektek számának növekedése, a nemzetközi kooperációk gyarapodása és hatékonysága, valamint a vidéki térségek szereplőinek mobilizálása, motiváltságuk kifejeződése a véleménynyilvánításokban és a rendezvényeken az aktív részvételekben.

A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat 2008–2010 közötti működése alatt a nemzeti vidékfejlesztési stratégiába való beillesztése és a hálózat megismertetése megtörtént a vidéki szereplők körében. Azok a szakemberek (helyi akciócsoportok, kutatók, helyi vidékfejlesztési irodavezetők, szaktanácsadók, városi önkormányzatok), akik napi szinten tájékozódnak az EU vidékfejlesztési programjainak végrehajtásá-

ról, már ismerik az új intézményt és aktívan részt is vesznek az általa szervezett programokon, visszajelzéseikkel segítik működését. Ezzel ellentétben a gazdák, vállalkozók, falusi önkormányzatok nem váltak eléggé aktívvá a hálózat munkájában és nem mutatnak tájékozottságot a vidéki hálózati programok céljaiban sem. Ennek a problémának a megoldásában nagy segítséget nyújtana a korábban megtervezett és a cselekvési tervben is szereplő helyi kontaktpontok megvalósítása, melyek nagyobb eredményességgel lennének képesek megszólítani a vidéken élőket és „bottom-up" módon közvetítenék a helyben megfogalmazott igényeket és véleményeket a döntéshozók felé.

A vidékfejlesztési hálózat integrálása a nemzeti agrárintézményi struktúrába még nem fejeződött be, ennek következménye, hogy nem alakult ki a valós helye, rendeltetése a magyar vidéki életben a térségek fejlesztésében, nem került be a köztudatba, hogy a döntéshozói láncban mely szinten szerepel, és milyen kérdésekkel lehet az MNVH-hoz fordulni.

Véleményünk szerint a jövőben nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni a jó gyakorlatok (best practice) átadásának módjára, mivel ez az Európai Vidékfejlesztési Hálózat fő célkitűzései közé is tartozik. A jó gyakorlatok átadása módja annak, hogy azok a vidékfejlesztési programok valósuljanak meg, melyek korábban más nemzetközi gyakorlatban már beváltak. Ennek legjobb színtere a know-how-k, konferenciák és a tanulmányutak szervezése.

A nemzetközi tapasztalatok és kapcsolatok építése szerényen valósult meg az elmúlt két évben. A nemzetközi partnerség kiépítéséhez szükséges az MNVH közreműködése, amely összekötő szerepet játszhatna a szakmai kapcsolatok és a hosszú távú eredményes partnerség kiépítésében.

Magyarországon is fontos a hálózatszervező, animátori kompetencia oktatása és elsajátítása, amely a koordinálásban, szervezésben részt vevő munkatársak eredményességét, a vidéken élő emberek hatékonyabb motiválását segíthetné.

BEVEZETÉS

Az 1698/2005 EK rendelet 66. cikke alapján a 2007–2013 közötti időszak alatt minden tagállam *Vidékfejlesztés Programjában* intézményt szervezett a vidékfejlesztésre rendelkezésre álló támogatások hatékony felhasználására. Hazánkban a hálózat felállításának és munkájának előkészítése 2009 végéig lezajlott. Minden ország sajátos struktúrában és programmal mutatta be nemzeti vidéki hálózatát (NRN's, National Rural Networks), melynek hároméves működését vizsgáljuk a továbbiakban. 2010-ben került sor a félidei értékelésre (Mid-Term Evaluation, MTE), melyben azonos módszerekkel elemzik az intézmények eddigi munkáját. Az Európai Értékelő Szakértők Hálózata sajátos módszerekkel hajtja végre a monitoringot és értékeli a kitűzött célok eddigi megvalósulását. Megelőzve a hivatalos értékelés eredményeit, fontosnak találjuk saját kutatásaink eredményeinek közreadását.

A dolgozat célja, hogy bemutassa az európai hálózatok különböző módon létrehozott struktúráját és értékelje azok eddigi tevékenységét a vidékfejlesztési programokban megfogalmazott főbb prioritások alapján. Célunk, hogy bemutassuk a nemzeti hálózatok jó gyakorlatait és megoldásait, és kiemelten vizsgáljuk, hogy milyen szerepet töltenek be a nemzeti hálózatok a döntési és megvalósítási folyamatokban, vagyis kialakul-e szorosabb együttműködés a vidékért felelősséget vállaló kormányszervek, magánszemélyek, vállalkozói és civil szervezetek között. Kérdő-

íves módszer felhasználásával elemezzük a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (továbbiakban MNVH) néhány tevékenységét, az eddigi tapasztalatokat és információkat, melyek alapján javaslatokat fogalmazunk meg.

Az MNVH eddigi tevékenységeiről interneten keresztül két körben küldtünk kérdőíveket. Az első körben gyakorlatilag a hálózatban regisztrált helyi akciócsoportok, önkormányzatok, kutatóintézetek és magánszemélyek kapták meg, akik anonim módon tölthették ki az űrlapot. A második körben a mezőgazdasági termelők és vállalkozók kaptak kérdéseket arról, hogy mennyire vált ismertté az új intézménytípus és tapasztalták-e a vidékfejlesztés folyamatában a hazai hálózat pozitív hatását, illetve mely területeken hogyan minősítették az eddigi tevékenységeit. Az eredményeket uniós szinten is összehasonlítottuk.

AZ EURÓPAI NEMZETI VIDÉKI HÁLÓZATOK EREDMÉNYEI

Az Európai Unió kezdeményezésére 2008 nyarán Cipruson, a tagállamok által szervezett konferencián a vidéki területek egy újabb esélyt kaptak a „bottom up", azaz „alulról jövő" kezdeményezések ösztönzésére és a vidékfejlesztési programokban rejlő helyi lakossági kapacitások jobb kihasználására. Ennek eszköze az új vidékfejlesztési intézmény, ami felépítésében, működésében, filozófiájában is valóban innovációnak számít a vidéki politika megvalósításában. Lényeges eleme a nemzetközi és nemzeti szintű együttműködés, illetve a szabad információáramlás összekapcsolva a helyes gyakorlatok széles körű terjesztésével és megvalósításával. Az új partnerségek kialakításával és a nemzetközi jó gyakorlatok megosztásával arra lehet számítani, hogy dinamizálja a vidékfejlesztési programok eredményes megvalósítását, lendületbe hozza és felfrissíti az európai megoldások sokszínűségét, ugyanakkor elősegíti az integrált vidékfejlesztés alkalmazását.

A 2008-ban megalapított *Európai Vidékfejlesztési Hálózat* fő feladata a nemzeti vidéki hálózatok (NRN's) koordinálása, a szinergia megteremtése az európai döntéshozók és tagállamok vidékfejlesztésért felelős szereplői között. Megalakulása óta az Európai Vidékfejlesztési Hálózat számos konferenciát, szemináriumot, találkozót, tréninget szervezett a különböző nemzetiségű szakemberek találkozása és a nemzeteken átnyúló programok beindulása érdekében. Fontos, hogy nemcsak a vidékfejlesztési program négy tengelyének témáiban szerveztek találkozókat, hanem az egyes országok által felvetett tematikus kérdések megvitatására is. Ilyen találkozó volt például a 2010. október 13–15. között Romániában megrendezett „A félig önfenntartó farmok" c. konferencia, ahol az unió 11 millió kis méretű gazdasági üzemének jövőjéről és fenntarthatóságáról tárgyaltak a szakemberek.

Az ENRD egyik kiemelt feladata, hogy olyan témákban is végezzenek elemzéseket, melyeket a tagállamok önállóan nem lennének képesek elvégezni. Erre a feladatra három tematikus munkacsoportot állítottak fel, melyek eredményeiket konferenciákon adták közre:

- A területi sajátosságok és igények a vidékfejlesztési programban.
- A mezőgazdaság és a szélesebb értelemben vett vidéki gazdaság összefüggéseinek vizsgálata.
- Közjavak és az állami beavatkozás kérdései.

Ez utóbbi foglalkozik azokkal a vidék támogatása által előállítható közjavakkal, amelyek összhangban állnak a társadalom hasznos elvárásaival (*Fehér, 2009*). A harmadik tematikus csoport munkájának bemutatása 2010. december 10-én történt meg Brüsszelben, amikor is a közjó fogalmának meghatározása mellett tárgyaltak a közös agrárpolitika 2013 utáni

vidékfejlesztést érintő kérdéseiről. A rendezvényen 140 fő vett részt, a tagállamok minisztériumai, hálózati delegáltjai mellett megjelentek a civil szervezetek és vállalkozások képviselői is.

A kommunikációs csatornák is fejlődtek a hálózat indulása óta. A „Contact Point" weboldalán rendszeresen beszámol a legfrissebb eseményekről, értesítést ad a közös szervezésben megrendezett konferenciákról, szemináriumokról. Emellett nagyon részletes adatbázis található a helyi akciócsoportokról, a nemzetközi partnerkeresésre is lehetőséget nyújtva. A „Nemzeti Hálózatok" menüpont alatt megtalálható mind a 27 tagállam nemzeti vidékfejlesztési programja és nemzeti hálózatuk struktúrájának, nemzeti akcióprogramjának leírása.

A partnerkeresési kezdeményezés nem újszerű a LEADER csoportok körében, azonban előremutató kezdeményezés lenne, ha a HACS-ok kapcsolatépítési szándéka mellett megjelenne egy jó gyakorlat kereső is, amely pozitív példákkal szolgálhatna a vidéki szereplőknek, akikhez a nemzetközi konferenciák eredményei, kiadványai nem minden esetben jutnak el.

Kétféle kiadványt működtet az Európai Vidékfejlesztési Hálózat (ENRD) Kontakt Pontja, mely a nemzeti hálózatok és Brüsszel közötti kommunikációért, az ENRD intézményeinek összehangolásáért felelős. Az egyik kiadvány a Rur@l News, mely az európai hálózat internetes hírújsága. Az angol, német, francia, spanyol, olasz, lengyel nyelven megjelenő újságból tizennégy kiadás készült el ez idáig, melyek célja, hogy rendszeresen értesítést adjanak az EU vidékpolitikai vitái során felmerülő kérdésekről, beszámolnak az európai és a nemzeti hálózatok programjairól, új módszereiről, jó gyakorlatairól. A másik publikáció a nyomtatásban is megjelenő Rural Review, amiből évente három megjelenést terveztek. Általában interjúkat, esettanulmányokat tartalmaz az európai polgárokról, beszámol a kiemelkedő jó gyakorlatokról, és tanulmányokat közöl az aktuális vidékpolitikai kérdésekről, amelyek kihívásokat jelentenek a ma és jövő Európájának. A 2010. decemberi számban Magyarország került bemutatásra. Szükséges megemlíteni, hogy a kérdőíves megkérdezéseink alapján ezeket a kiadványokat Magyarországon az érintett vidékfejlesztők, szakemberek, döntéshozók alig ismerik, ami részben abból adódik, hogy magyar nyelven nem jelennek meg és magyar felületeken sem lehet olvasni a tartalmukról.

A hálózat szerepet vállal az európai vidéki lakosság véleményének felmérésében és közreadásában azáltal, hogy a brüsszeli döntéshozók felé közvetíti az egyes tagállamok vidéki közszereplőinek igényeit és állásfoglalását egy-egy kiemelt témában. 2010-ben ilyen hangsúlyos szakterület volt a közös agrárpolitika (továbbiakban KAP) 2013 utáni reformja.

Annak érdekében, hogy a brüsszeli központú Európai Bizottság Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatósága minél szélesebb körűen megismerje az egyes tagállamok által felvetődő igényeket, 2010. június 3-ig összegezte a nemzeti hálózatok által országosan lefolytatott viták beszámolóját. A társadalmi vitán az alábbi kérdésekre keresték a választ: 1. Milyen célokat tartalmazzon a jövő közös agrárpolitikája? 2. Mit várnak az európai polgárok a mezőgazdaságtól? 3. Miért kell a közös agrárpolitikát megreformálni? 4. Milyen eszközök szükségesek a holnap közös agrárpolitikájához?

Az országok maguk választhatták meg a társadalmi vita lefolytatásának módját. Ez a példa is jól mutatja, hogy a nemzeti hálózatok strukturális keretet biztosítanak a vidékpolitika egyes aspektusainak horizontális megközelítésére, ugyanakkor a tagországok adottságaik alapján szervezték a vidék szereplőinek mozgósítását a jövő agrárpolitikájának megvitatásában.

A TAGÁLLAMI SZINTEN ELÉRT EREDMÉNYEK

Harmincegy nemzeti vidéki hálózat működik a tagállamokban 2008 óta. Többnyire országonként egy létesült, az egyik kivétel Belgium, ahol külön szervezet alakult a vallon és a flamand területeken, de azok is központi koordináció alá tartoznak. Másik kivétel az Egyesült Királyság, ahol külön működik a skót, angol, walesi és az észak-írországi intézet. Az új tagországi intézmény struktúrájára nem alakult ki egységes gyakorlat. Tizennyolc hálózat minisztériumi vagy más kormányszervezeti, tíz közigazgatáson kívüli intézményi és három megosztott formát választott (Magyarország, Szlovákia, Franciaország) a működtetésre (*Fehér, 2009*). A közigazgatáson kívüli intézményt többek között Ausztria, a belgiumi vallon, Írország, Hollandia, Románia és a brit hálózatok választották. Az osztrák példa jól mutatja, hogy nem csak egy felülről, központilag irányított rendszer tud jól működni. Az osztrák Mezőgazdasági, Erdészeti, Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium egy három szervezetből álló konzorciumot hozott létre a hálózat működtetésére. A konzorciumot az Agrárprojekt Egyesület, az UWD (környezetvédelmi ernyőszervezet) és az ÖAR, azaz az Osztrák Regionális Szaktanácsadó Kft. alkotja.

Írországban a Mezőgazdasági Minisztérium Kutatásért és Fejlesztésért Felelős Osztálya működteti a hálózatot, míg Hollandiában ezt a feladatot egy öttagú konzorcium látja el. Ezekben az országokban a koordináló szervezetek kombinált formája egyben meghatározza a hálózat által kitűzött prioritásokat és témaköröket is. Például Ausztriában a környezetvédelemmel, vízvédelemmel, diverzifikációval foglalkozó területek kerültek előtérbe, míg a vallon hálózat esetében a helyi LEADER csoportok működtetésére helyezik a fő hangsúlyt.

Az összehasonlítás azt mutatja, hogy minden esetben meghatározták a fejlődési irányokat, prioritásokat, ezek általában a négy tengelynek megfelelően alakultak. Az EMVA (Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap) négy transzverzális tengelye határozza meg legtöbb esetben a hálózat tagjainak csoportosítását is. Emlékeztetőül a főbb területek az alábbiak, amelyek megtalálhatók a hálózatok tematikájában: mezőgazdaság; versenyképesség; környezet, újrahasznosítható energia; LEADER, nemzetközi együttműködések; életminőség a vidéki területeken és diverzifikáltság a vidék gazdaságában; demográfiai változások, vidéki populáció, fiatalok vidéken, szociális integráció, egyenlőség; külvárosi területek, város-vidék kapcsolatok; tudás, innováció, kutatás-fejlesztés; közjavak és támogatások.

A Nemzeti Vidéki Hálózatok többsége a tengelyeknek megfelelően négy csoportba illesztette éves cselekvési programját és a felállított tematikus (szakértői, munka-) csoportokat. A brit hálózat például ötvözte a négy tengelyt és integráltabb osztályokat hozott létre: területi specialitások és igények a vidékfejlesztésben, mezőgazdaság és vidékgazdaság szélesebb értelemben véve, közjavak és támogatások, közvetítő mechanizmusok az agrárpolitikában. Németországban is négy területre koncentráltak: fiatalok vidéken, több pénzügyi forrásból támogatott vidékfejlesztési projektek eredményessége, kulturális ipari hálózat (avagy kreatív ipar, a kis- és közepes méretű ipari vállalkozások együttműködése), az erdők jövőbeni szerepe. A tematikus csoportoknak leginkább az információátadás és a konferenciák miatt van jelentősége. Az egy-egy témában megszervezett országos, illetve nemzetközi konferenciák, rendezvények fórumot biztosítanak az új kapcsolatok szerzésének, a jó gyakorlatok ismertetésének és a hálózatépítésnek.

Tizenegy hálózat esetén szétválik a nemzeti és a regionális szint (Belgium, Csehország, Németország, Dánia, Finnország, Franciaország, Hollandia, Olaszország, Litvánia, Szlovákia, Szlovénia). A regionális szinten a legtöbb országban külön me-

nedzsmentet állítottak fel, akik a helyben megjelenő problémákkal, kutatásokkal, politikai kérdésekkel operatív módon foglalkoznak. A helyi akciócsoportok (továbbiakban HACS-ok) munkájának összehangolásával a kistérségek, kisvárosok, falvak problémáira képesek specifikus választ adni. Ezáltal a vidékfejlesztési támogatások hozzájárulnak a lakosság életszínvonalának javulásához, a vállalkozások fejlesztésével fellendítik a helyi gazdaságot, elősegítik a fiatalok helyben maradását és a színes programkínálat elősegíti a falusi turizmus beindulását.

Kiemelkedő projekt volt például a holland STIPO-terv, mely Friesland tartomány falvaiban lendítette fel a helyi gazdaságot azáltal, hogy segítette mikro- és kisvállalkozások létrejöttét olyan területeken, melyekre valóban szüksége volt a helyi lakosságnak. Ezáltal 450 munkahelyet teremtettek három-négy év leforgása alatt. A program résztvevői között voltak az önkormányzatok, a Groningen Egyetem, a helyi akciócsoportok és a helyi vállalkozók, gazdák. A helyi szinten kialakított hálózat nemzetközi együttműködést is eredményezett Franciaországgal, Lengyelországgal, Észak-Írországgal és Finnországgal.

Tapasztalataink szerint azok a regionális hálózatok tudnak eredményesen működni, melyek autonómiával rendelkeznek, többnyire a regionalizált és a decentralizált berendezkedésű államokban, továbbá olyan esetekben, ahol alkalmazzák a politikailag kiemelten támogatott „bottom-up" (alulról felfelé építkező) szemléletet. Megítélésünk szerint a régiónak tisztában kell lennie erősségeivel, melyekre alapozhatja hosszú távú fejlesztési elképzeléseit, továbbá rendelkeznie kell egy saját stratégiával, mely figyelembe veszi a helyben felmerülő lehetőségek és igények harmóniáját.

Vizsgálataink azt mutatják, hogy az egyik legeredményesebben működő regionális hálózat Franciaországban található, ahol pályázat útján lehetett elnyerni a régió koordinálását. Így olyan szervezetek, önkormányzatok, kistérségi társulások kapták meg az operatív irányítást, akik a területfejlesztés minden szintjén érdekeltséggel rendelkeznek és képesek összefogni, hálózatban működtetni a helyi szereplőket. A hálózat működését szabályozó rendeletben szerepel a regionális szintet működtető szervezetek kiválasztásának módszere, a régiós projektek koordinálásának módszere és azok a főbb pontok, amelyekkel minden régiónak foglalkozni kell:

- Hozzáadott érték előállítása a hálózat minőségi tevékenysége által.
- A vidéki szereplők közötti párbeszéd elősegítése.
- A nemzeti szint folyamatos tájékoztatása.
- A Vidékfejlesztési Program támogatások hatékonyságának növelése.

A francia példa azon alapszik, hogy a régiók kompetenciáikat és lehetőségeiket felismerve próbálják az uniós és állami támogatásokat a lehető leghatékonyabban helyi szinten, integráltan felhasználni. Ez a példa is azt mutatja, hogy számos nemzeti és nemzetközi együttműködés révén igyekeznek a felmerülő vidéki problémákra lokális megoldásokat találni, mint például a felgyorsuló urbanizáció, a diszkrimináció, a helyi gazdaságfejlesztés, a mezőgazdasági piacok stabilizálása, a direkt értékesítés ösztönzésével, a termelői és fogyasztói együttműködések erősítésével a kapcsolatok támogatása, a termelői együttműködések erősítése, a mediterrán országok összefogása stb.

A kommunikáció jelentősége

A kitűzött célok és a cselekvési tervben foglalt pontok megvalósításában néhány ország kiemelkedően teljesített 2009–2010 között. A hálózat az információ széles körű terjesztésében szinte minden kommunikációs csatornát felhasznált, elkészült minden tagállamban a hálózat honlapja, ami a leggyakrabban a mezőgazdasági minisztériumok kezelésében lévő oldalakhoz kapcsolódik. Sok esetben angol nyelvű leírást is találhatunk az in-

tézmény felépítéséről, cselekvési tervéről és struktúrájáról. A honlapokon elhelyezett HACS partnerkereső szolgáltatás is működik, ahol nemcsak a saját országból, hanem nemzetközi projektfelhívásokról is lehet információt szerezni. A tagországok többsége élt a nyomtatott sajtó által kínált lehetőséggel is, ahol a hálózat bemutatása mellett a jó gyakorlatok és tapasztalatokról, az adott ország vidékfejlesztésben prioritásokat meghatározó programokról is lehet tájékozódni. De számos esetben találkozhatunk nemzetközi példák értékelésével, konferenciabeszámolókkal és projektfelhívásokkal is.

Egyre jobban terjed a nem csak a fiatal korosztály körében használt internetes közösségi portálokon (pl. Facebook, Twitter) való megjelenés is, ahol napi, heti gyakorisággal ismerkedhetünk meg egy-egy hálózat közösségfejlesztési, területfejlesztési, partnerkeresői pályázati felhívásával vagy tudósításával. Például az ír, skót és a francia hálózat néhány régiója él ezzel a kommunikációs csatornával, azáltal, hogy konferenciameghívók, beszámolók, projektek előrehaladását teszik közzé. Ezt a módszert azért tartjuk fontosnak, mert az internet térnyerésével a legszélesebb körben itt lehet tájékoztatást adni és motiválni az érdeklődőket.

A kommunikációban kiemelkedő a szerepe az információáramlás mellett a jó gyakorlatok átadásának és a kapcsolatépítés céljára legalkalmasabb személyes találkozók megszervezésének. Ennek is számos formájával találkozhatunk a tagországokban.

A LEADER-típusú jó gyakorlatok megismerésének egyik nagyon hatékony módszere a tanulmányi kirándulások, nemzetközi találkozók szervezése, melyre egy nagyon jó példa az osztrák kezdeményezésű LINC program (LEADER Inspired Network Community). Az osztrák helyszín után 2011-ben Németország, 2012-ben Észtország, 2013-ban Finnország és 2014-ben újra Ausztria szervezi a tudástranszferről és a tapasztalatcseréről szóló konferenciasorozatot. A cél, hogy az „Innováció a vidékfejlesztésben" c. rendezvényeken száz-háromszáz közötti vidékfejlesztéssel foglalkozó szereplő vegyen részt és inspirálják egymást tapasztalataik átadásával. A 2010-es tiroli találkozó többek között teret adott az Európai Vidékfejlesztési Hálózat és a LEADER menedzserek találkozásának, ahol informálódhattak és véleményt formálhattak a döntéshozók felé a LEADER programról és a hálózatok jövőbeni szerepéről.

A jó gyakorlatok, az innováció és a közösségért végzett tevékenységek díjazására is találhatunk példát az európai gyakorlatban, mely szintén megfelelő helyszíne a kezdeményezésnek és tudásátadásnak.

Ausztriában „Kulturális tájfenntartás" témában, Finnországban „Az év legjobbja" címen, Svédországban a „Svéd Vidék Gála" keretein belül díjazzák az év legkiemelkedőbb kezdeményezéseit, mint például az év projektje, az év integrációs programja, az év egyenlőségi programja, innováció 2020 víziójában, az év agrárprojektje, az év fiatal vállalkozója stb.

A Nemzeti Vidéki Hálózatok működésének eredményességét az Európai Unió Értékelő Szakértők Hálózata folyamatosan vizsgálja. A vizsgált kritikus témák a következők:

- Az érdeklődés túl széles köre hátráltatja a „kapacitásépítést", a struktúra kialakítását.
- A vidéki szereplők nehezen integrálhatók a négy tengelybe.
- Új és innovatív eszközök nehezen integrálhatók a hálózatépítésbe.
- A hálózat értékelhetősége és a hozzáadott értékek felismerhetősége nem biztosított.
- A hálózatépítésben érintettek nem motiváltak.
- A nemzeti hálózatok, az ENRD és a tematikus munkacsoportok között a hálózatszerű működés nehézkes.

A harmincegy hálózat eddigi tevékenységéről általánosan elmondható, hogy a legtöbb esetben a tagállamok eredménye-

sen vették a kezdeti akadályokat. A cselekvési programok elemzéséből megállapítható, hogy a hálózatok többsége hatékony, információátadásra és együttműködések fejlesztésére alkalmas rendszert állított fel. Az is megállapítható, hogy a vidéki szereplők nyitottak az új intézmény felé, és jelentős érdeklődéssel fogadták az őket is érintő új hálózatműködési módszereket.

Párbeszéd kezdődött a mezőgazdaság főbb szereplői mellett a hálózat eredményeiről helyi akciócsoportok vezetői, alkalmazottai, a térségi intézmények vezetése, civil szervezetek, valamint az önkormányzatok döntéshozói között. Jó eredmény, hogy aktív résztvevőivé váltak a hálózatoknak az egyetemek, kutatóintézetek szakemberei, tanácsadóhálózatok és a vidékpolitika döntéshozói is. Számos hálózat, mint például a cseh, finn, svéd, német interneten elérhető szakember-adatbázist hozott létre, ahol különböző, a vidéket érintő tudományokkal és gyakorlattal rendelkező szaktanácsadók segítségét lehet igénybe venni.

Az együttműködések területén kimagasló az észak-európai példa, ahol Finnország, Svédország, Dánia létrehozta a „Nordic-Kooperációt", mely során a Balti-tenger Stratégia keretében foglalkoznak a természetvédelemmel, gazdaságfejlesztéssel, oktatással és kutatással, az északi országok politikai és egyéb fejlesztési kérdéseivel. Hasonló együttműködést támogatnak a dél-európai országok hálózatai is. Az Euro-Mediterrán Társulás keretein belül vállalták fel a vidéki területek közös fejlesztési kérdéseiben való együttműködést.

Sajnálatos, hogy a közép-kelet-európai régióban a fent említett kezdeményezések nem valósultak meg. Közös célja lehetett volna például ezeknek az együttműködéseknek a vidéki foglalkoztatás elősegítése, vagy például szorosabb együttműködés kialakítása a döntéshozók részéről a közös agrárpolitika jövőjéről.

A MAGYAR NEMZETI VIDÉKI HÁLÓZAT

Az Európai Unió felkérésére 2008-ban a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium feladatkörében kezdte működését a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat, amelynek célja a vidékfejlesztésben érintett kormányzati és önkormányzati intézmények, társadalmi szervezetek, szakmai testületek, gazdálkodó szervezetek információs és együttműködési hálózatba szervezése, tevékenységük összehangolása a vidék társadalmi-gazdasági fejlődése, a felzárkóztatás, valamint a támogatási források hatékony felhasználása érdekében, továbbá az MNVH szolgáltatásainak széles körű hozzáférhetővé tétele. Fontos tudni, hogy 2010 júniusában módosult az MNVH-ról szóló rendelet (a vidékfejlesztési miniszter 36/2010. (XI.30.) VM rendelete a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózatról), mely új struktúrát, cselekvési tervet fogalmazott meg a hálózat operatívabb, hatékonyabb működése érdekében. A korábbi célkitűzések mellett újabb prioritások jelentek meg a 2011–13 közötti időszakra tekintve, melyek a többirányú párbeszédre és a nemzetközi kapcsolatok megvalósítására helyezik a hangsúlyt. Az éves cselekvési terv új pontjai a következők:

- Igényfelmérést végez az ÚMVP III-IV. tengelyének intézkedéseivel kapcsolatosan.
- Szakmai képzési és továbbképzési programokat szervez.
- Kapcsolatot tart az ÚMVP végrehajtásához kötődő szervezetekkel és elősegíti a közöttük lévő kapcsolattartást.
- Általános tájékoztatást nyújt az ÚMVP III-IV. tengelyének intézkedéseivel kapcsolatban, kiépíti és kezeli a legjobb gyakorlatok felsorolását tartalmazó projektadatbázist, valamint a nemzetközi joggyakorlatot tartalmazó adatbázist.
- Segítséget nyújt a térségközi és nemzetek közötti kooperációhoz, tanulmányutakat, képzéseket szervez, elősegíti a több-

szereplős fejlesztéseket, együttműködési hálózatok kialakítását, tájékoztatást nyújt a vidéki szervezetek és szereplők számára a hazai és nemzetközi fejlesztési források által nyújtott fejlesztési lehetőségekről.

A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat új elnöke *Csatári Bálint*, aki mellett a korábban 31 tagú elnökség helyett most 13 fő tevékenykedik, és tagjai között megtalálhatók a vidéki élet, a tudományok és a mezőgazdasági ágazatok képviselői az ÚMVP négy tengelye szerint.

A hálózatépítés eredményessége a 2009–2010-es időszakban kérdőíves felmérés alapján

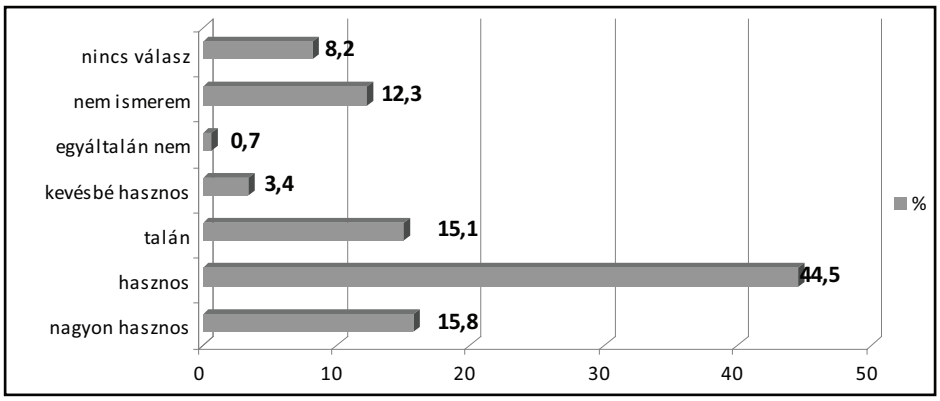
Az MNVH eddigi tevékenységének és eredményességének felmérésére megfogalmazott kérdéseket az Európai Unió Értékelő Szakértők Hálózata indikátorai szerint állítottuk össze, melyek a későbbiekben segítséget nyújthatnak a nemzetközi összehasonlításra is. Az indikátorok elsősorban a cselekvési tervben megfogalmazott célok megvalósulására és hatékonyságának értékelésére irányulnak, valamint arra voltunk kíváncsiak, hogy a hálózat által használt kommunikációs és hálózatépítő eszközök mennyire voltak hatékonyak hazánkban. A kérdőívet összesen 260 fő töltötte ki, akik elsősorban mezőgazdasági termelők, helyi akciócsoportok dolgozói, önkormányzati dolgozók voltak, de kutatók, vállalkozók is válaszoltak a kérdéseinkre. A kérdőív célcsoportjai elsősorban azok a szakértők, döntéshozók, HACS-vezetők és munkatársak, önkormányzati tisztviselők, érdekképviseletek voltak, akik a 2009–2010-es időszakban aktívan részt vettek a hálózat építésében, a tapasztalatcserékben és részesei voltak az intézményi fejlődésnek, változásnak. A másik fő célcsoportot a vidéki vállalkozók és gazdák képezték, akik valójában az Európai Vidékfejlesztési Hálózat fő kedvezményezettjei.

A kérdőívet minden régióba kiküldtük, de elsősorban a Dél-alföldi, a Közép-magyarországi és a Nyugat-dunántúli Régiókból érkeztek vissza. A kérdőív elemzése alapján megállapítható, hogy a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózatot elsősorban azok a csoportok ismerik és követik működését, akik korábban regisztráltak és részt vettek a hálózat által szervezett rendezvényeken, illetve részesültek az elnökség kiadványaiból. Ezek a szervezetek az egykori HVI-k (Helyi Vidékfejlesztési Irodák), HACS-ok, kutatóintézetek, egyetemek, egyes önkormányzatok. Vizsgálatainkban elsősorban ennek a célcsoportnak a válaszaira koncentrálunk, ami 164 fő válaszát jelenti. Ugyanakkor szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy a kérdőívet 114 mezőgazdasági termelő küldte vissza (ami 44 százalékát teszi ki az összes kitöltőnek, azaz a 260 főnek). Válaszaik alapján kiderült, hogy nagyon minimális ismerettel rendelkeznek az új intézményrendszerről, sőt többségük most hallott először a hálózatról. Sajnálatos módon sem a konferenciákról, sem a kiadványokról nem kaptak tájékoztatást, melyeknek egyik fő célközönségét képezték volna a gazdálkodók. A 2008–2010 közötti időszakban nem kerültek elő olyan témák, rendezvények, melyek motiválták volna a termelőket az aktív részvételre.

A 2009–2010-es időszakban az MNVH egyik legfontosabb célja az volt, hogy szakmai fórumokon keresztül ismertesse az új intézmény szerepét és segítse a vidéki szereplőket a kapcsolatépítésben. Ennek eszközeként az MNVH elnöksége országos vidéki fórumokat, valamint konferenciákat szervezett, ahova a témában érintett területi szakembereket, HVI-ket (Helyi Vidékfejlesztési Irodák), HACS-okat, önkormányzati képviselőket, vidék- és tanyafejlesztőket stb. hívta meg. Összesen hat ilyen esemény került megrendezésre az ország különböző régióiban és Szabadkán.

1. ábra

Mennyire tartja hasznosnak az MNVH által szervezett országos vidéki fórumokat?

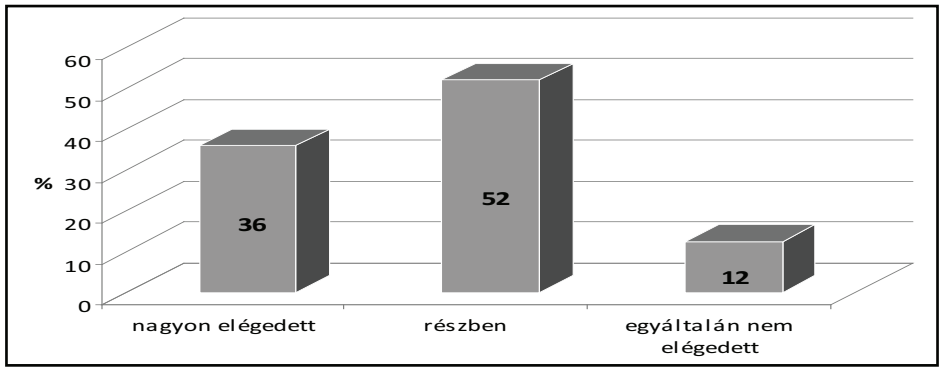
Forrás: saját vizsgálatok

A kérdőív eredményeinek értékelése alapján a konferenciák ismertnek és hasznosnak bizonyultak a hálózatban regisztráltak körében, mivel a megkérdezettek 79,5 százaléka (116 fő) nyilatkozott úgy, hogy ismeri ezt a rendezvényt és 44,5 százalék hasznosnak, ezen belül 15,8 százalék nagyon hasznosnak ítélte meg (1. ábra). Kiemelkedő eredmény, hogy csupán 1 fő – ami a 0,7 százalékát jelenti a vizsgált csoportnak – mondta azt, hogy „egyáltalán nem hasznosak" a vidéki fórumok.

A válaszadók véleménye szerint (2. ábra) az MNVH által szervezett rendezvények, konferenciák szakmai megalapozottsága és aktualitása „megfelelőnek" értékelhető, mivel 36 százaléka a vizsgált 146 főnek nagyon elégedett volt az aktuális témákkal és a meghívott előadókkal. 12 százalék a teljesen elégedetlenek aránya és a kérdőívet kitöltők 19 százaléka nem válaszolt erre a kérdésre. Különösen pozitív eredménye ezeknek a fórumoknak, hogy a résztvevők mind a szakmai, vidéki területekről, mind a tudományos, mind a döntéshozói oldalról megjelentek és véleményt cseréltek. Több válaszadó ezzel a széles körű véleménycserével indokolta a rendezvények hasznosságát, mivel lehetőség nyílt a helyi polgármesterek, civil szervezetek, vállalkozók kötetlen tapasztalatcseréjére.

2. ábra

Mennyire volt elégedett az MNVH által szervezett rendezvények témáinak szakmaiságával?

Forrás: saját vizsgálatok

A konferenciák közül kiemelkedően kezelendő a közös agrárpolitika jövőjéről szóló tudományos fórum, mely az új politikáról szóló vitát nagy nyilvánosság előtt elsőként kezdeményezte Magyarországon.

A szabadkai konferencia a határon átnyúló kezdeményezésekről szólt, amely teret adott a szerbiai magyarlakta településeken élő vállalkozók, vidékfejlesztők, gazdák megjelenésének. A konferencia gyakorlatban megjelenő eredménye, hogy 2010-ben olyan IPA- (előcsatlakozási támogatási eszköz a tagjelölt és a potenciálisan tagjelölt országok számára) pályázatok is megvalósultak, amelyekhez a partnerség a szakember-találkozón alakult ki.

A konferenciák, fórumok legaktívabb és legnagyobb számban megjelent résztvevői a HACS-ok és HVI-k képviselői, akik a tapasztalatcsere és az új információk reményében vettek részt a konferenciákon. A hálózat 2009–2010 közötti eredményességének vizsgálata azt mutatja, hogy a rendezvények segítségével azokat a vidéki kontaktszemélyeket fogta össze, akik a LEADER és a III-as tengelyes pályázatok lebonyolításáért felelősek. Ez egyben azt is jelenti, hogy a LEADER-re alapozott (ugyanúgy, mint az EU más tagállamaiban) stabil hálózat és partnerség alakulhatott ki, amely bázisát képezi az MNVH-nak és hozzájárul a vidékfejlesztési programok második félidei (2007–2013 II. félideje) időszakának hatékonyságához.

Javasoljuk, hogy a jövőben a helyi vidékfejlesztők mellett nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni a gazdálkodók célcsoportjára. A mezőgazdasági és más vidéken működő gazdasági tevékenységek bevonásával a hálózat fókuszába kerülnének olyan témakörök is, melyek mindenképpen gyakorlatorientáltabbak és az adott szakterületet érintő aktuális kihívásokkal foglalkozhatnak.

Vizsgálatainkban megállapítható, hogy a gazdák, főleg a fejletlenebb régiókban élők motiváltsága alacsonyabb és mozgósításuk sokkal nagyobb nehézségbe ütközik, mint a fejlettebb területeken. Erre a problémára fel kell figyelni és HACS-okat, szaktanácsadókat, esetleg egyházakat is be kellene vonni a megoldáskeresésbe, hiszen elsősorban ők azok a vidéki közszereplők, akikben az emberek megbíznak.

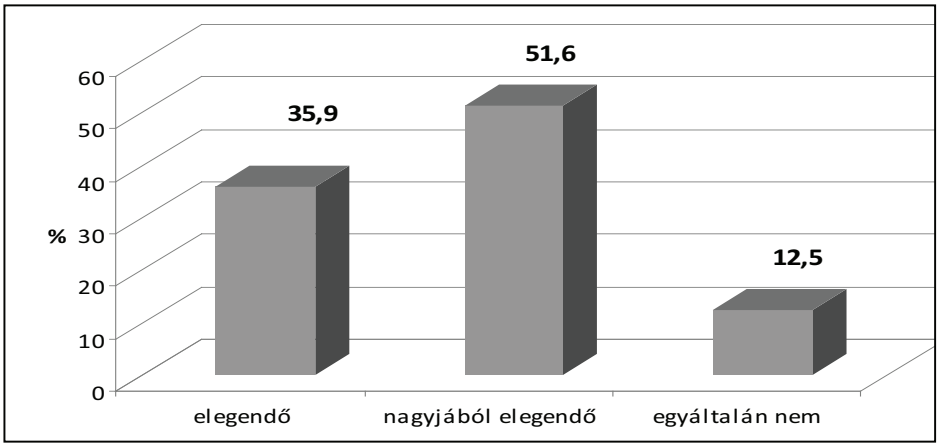
Kommunikációs eszközök és azok integrálása a köztudatba

Az MNVH a rendezvényeken túl egyéb kommunikációs eszközöket is felhasznált az új szervezet céljainak megismertetéséhez és az információk áramlásához, mint például a *Párbeszéd a vidékért* c. hírlevél, a *www.mnvh.eu* és a *www.parbeszedavidekert.hu* honlapok. Ezek ismertsége kielégítőnek mondható, mivel az érintettek legalább fele ismeri az említett közösségfejlesztő platformokat és azokat hasznosnak ítélték. A 3. ábrán látható, hogy a regisztrált tagok véleménye szerint a kiadott kiadványok, internetes információk és rendezvények elegendő információval szolgáltak a hálózat feladatait, szerepkörét illetően.

A jó gyakorlatok egyik leghatékonyabb átadását a szakmai tanulmányutak segítik, melyek során lehetőség nyílik az érintett vidékfejlesztési szereplők bevonására, kapcsolatteremtésre és a gyakorlati tapasztalatok megszerzésére. A 2009–2010 közötti időszakban a vidéki szereplőknek nagyon csekély mértékben volt csak lehetőségük külföldi tanulmányutakon részt venni, annak ellenére, hogy az MNVH éves cselekvési tervében is szerepelt szakmai tanulmányutak szervezése és az Európai Unió is kiemelten kezeli ezt az eszközt hatékonysága miatt.

3. ábra

Mennyire találta elegendőnek az MNVH szerepéről, feladatairól szerzett információkat?

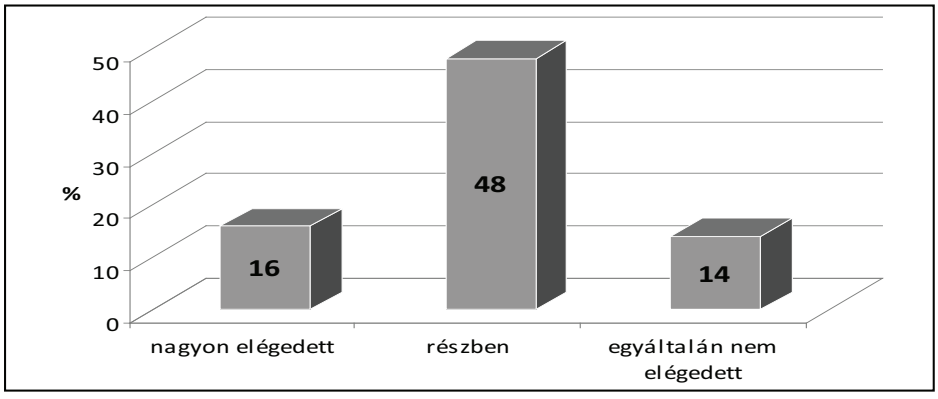

Forrás: saját vizsgálatok

A válaszok elemzése alapján az egyik legnagyobb és leglényegesebb hiányossága az eddigi rendezvényeknek, publikációknak, weboldalaknak, hogy nem közvetítették kielégítően a hazai és nemzetközi jó gyakorlatokat, mely kiemelt célja lett volna a hálózatnak. Valamint nem segítette elő dinamikusan a nemzetközi tapasztalatcserét és kapcsolatépítést (4. ábra). Az is igaz, hogy a kétéves időszak kevésnek tűnt a jó gyakorlatok felismerésére és terjesztésére. A hálózatépítést tekintve a vidékfejlesztési szakemberek elegendő információhoz jutottak a vidékfejlesztési programokról, gyakorlatban is alkalmazható ismereteket szereztek a rendezvények révén és a legtöbb esetben választ kaptak a pályázati felhívásokban közzétett vagy az éppen folyamatban levő projektjeikkel kapcsolatosan felmerülő kérdéseikre. Ugyanakkor ezek az alkalmak nem járultak hozzá a helyi szereplők közötti kapcsolatépítéshez, és a válaszadóknak csupán 6%-a nyilatkozott úgy, hogy nemzetközi kapcsolatokat tudott építeni a hálózaton keresztül.

4. ábra

Mennyire volt elégedett az MNVH által szervezett „Átadható jó gyakorlatok (best practice)" megismerésével?

Forrás: saját vizsgálatok

Nagyon rossz arányt mutat, hogy a kérdőívet visszaküldők 75%-a válaszolta azt, hogy az MNVH-ban nem jelenik meg az összes vidéket és mezőgazdaságot képviselő testület, ezáltal a vidéken megfogalmazott igények és kérések a hálózaton keresztül nem kerülnek közvetítésre a döntéshozók felé. Ezzel összefüggésben megállapítható, hogy a megkérdezettek 76%-a szerint az MNVH információi nem jutnak el a témában érintett területi szaktanácsadókig, a vidéki szereplőkig.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Fehér I. (2009): Intézményi innováció az európai vidékpolitikában. Gazdálkodás 53. évf. 3. sz., 211-227. pp. – (2) Fischer Boel, M. (2009): In the know. EU Rural Review I. ed., N°1. 4-5. pp. – (3) http://enrd.ec.europa.eu/rural-development-policy/programme-implementation/monitoring/en/monitoring_home.cfm – (4) NRNs informations: http://enrd.ec.europa.eu/national-rural-networks/nrn-information/en/nrn-information_home_en.cfm – (5) 36/2010. (XI.30.) VM rendelete a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózatról

TARTALOM

Csete László: A vidék és az agrárgazdaság felemelkedéséről 231

Biró Szabolcs – Kapronczai István – Székely Erika – Szűcs István: A Nemzeti Vidékstratégia a mezőgazdasági vízgazdálkodás és az öntözésfejlesztés tükrében 245

Marselek Sándor – Takácsné György Katalin: A vidék fejlesztésének stratégiája 251

TANULMÁNY

Mészáros Sándor: Nemnövekedés: egy új gazdasági paradigma európai fejleményei 259

Seres Antal – Felföldi János – Szabó Márton: Hazai zöldség-gyümölcs TÉSZ-ek kisárutermelőket integráló szerepe a nagy kereskedelmi láncoknak történő értékesítésben 266

Jankuné Kürthy Gyöngyi – Juhász Anikó – Stauder Márta – Tunyoginé Nechay Veronika: A kereskedelmi márkák hatása az élelmiszer-termékpályán 285

Fehér István – Kujáni Katalin Olga: A vidéki hálózatok tevékenysége az Európai Unióban, kételyek és esélyek 296

Kozák János: A hízott liba- és kacsamáj termelése, valamint piaci kihívásai 309

Székely Erika: A gazdálkodók képzettsége és a tanácsadás 317

SZEMLE

Szabó Gábor: Kapronczai István: A magyar agrárgazdaság az EU-csatlakozástól napjainkig 324

KRÓNIKA

Csete László: Köszöntjük Glatz Ferenc akadémikust! 326

Takácsné György Katalin: Fiatal Közgazdászok Országos Találkozója 329

Felhívás angol nyelvű különkiadásra! 258

Summary 331

Contents 335